

Impact Factor: 5.479

ISSN 2181-9505
Doi Journal 10.26739/2181-9505

Philosophy and Life

FALSAFA VA HAYOT • ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ

Special
Issue 1

2022

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VAZIRLAR MAHKAMASI
HUZURIDAGI IMOM BUXORIY XALQARO
ILMIY-TADQIQOT MARKAZI
O'ZBEKISTON FALSAFA JAMIYATI

Международный научно-исследовательский центр
Имам Бухари при Кабинете
Министров Республики Узбекистан
Философское общество Узбекистана

Imam Bukhari International
Research Center under the
Cabinet of Ministers of the
Republic of Uzbekistan
Philosophical Society of Uzbekistan

FALSAFA VA HAYOT XALQARO JURNAL

1 MAXSUS SON

ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР 1

PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL
SPECIAL ISSUE 1

Jurnal bir yilda 4
marta nashr qilinadi.

Журнал выходит
4 раза в год.

The journal is published
4 times in a year.

ISSN: 2181-9505

DOI: 10.26739/2181-9505

2022

FALSAFA VA HAYOT XALQARO JURNAL

№SI-1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9505-2022-SI-1>

Tahrir kengashi:

Abdildina, R.J. — Qozog'iston FA akademigi, f.f.d., professor
Askarov, T.A. — Qirg'iziston FA akademigi, f.f.d., professor
Bazarbayev, J. — O'zbekiston FA akademigi, f.f.d., professor
Bashimov, V.V. — Turkmaniston milliy ta'lif instituti direktori
Werner Bush — dunyo professorlari uyushmasi exs prezidenti DSc, professor (Germaniya)
Mamedzade, I.R. — Azarbajyon FA Falsafa va sotsiologiya instituti direktori, f.f.d., professor
Morevedge, P. — AQSH dunyo olimlari departamenti raisi, DSc, professor
Nisanbayev, A.N. — Qozog'iston FA akademigi, f.f.d., professor
Skarantino, L.M. — Jahon falsafa jamiyatlari federatsiyasi prezidenti, DSc, professor, (Italiya)
Smirnov, A.V. — Rossiya FA akademigi, Rossiya FA "Falsafa" instituti direktori, Rossiya Falsafa Jamiyati prezidenti, f.f.d., professor (Rossiya)
Tursunov, A. — Tojikiston FA akademigi, f.f.d., professor (Tojikiston)
Tsuy Veyxan — Xitoy ijtimoiy fanlar Akademiyasi vitse-prezidenti, DSc, professor, (Xitoy)
Chumakov, A.N. — Rossiya FA Falsafa instituti professori, f.f.d., (Rossiya)

Muassislar:

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Imom al Buxoriy xalqaro ilmiy - tadqiqot markazi
O'zbekiston falsafa jamiyati
OOO tadqiqot.uz

Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiyasi komissiyasi rayosatining qarori bilan maxsus jurnallar ro'yxatiga kiritildi. 2018-yil 29-dekabrdagi 260/7 sonli bayonnomaga

Ro'yxatga olinganligi haqidagi 1175 sonli guvohnoma O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 20.02.2018 yilda berilgan.

Bosh muharrir:

Shermuhamedova, N.A., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Bosh muharrir o'rinnbosari:

Muhamedova, Z.M., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Mas'ul muharrir:

Safayeva, S.X., — f.f.n., dotsent (O'zbekiston)

Tahrir hay'ati:

Allahyarova, T. — f.f.d., professor (Azbayjon)

Andirjanova, G.A., — s.f.d., professor (Qozog'iston)

Abasov, A. S. — f.f.d., professor (Azbayjon)

Ahamer, G. — PhD, professor (Avstriya)

B.K. Santosh Kukreja, — DSc, professor (Hindiston)

Bodio Todeush, — s.f.d., professor (Polsha)

Bilalov, M. I., — f.f.d., professor (Rossiya)

Berna, A., — PhD. professor (Turkiya)

Vefa Tashdelen, — f.f.d., professor (Turkiya)

Gabitov, T. X. — f.f.d., professor (Qozog'iston)

Guseynov, S. — f.f.d., professor (Azbayjon)

Gezalov, A.A., — f.f.n., professor (Rossiya)

Ivatova, L.M., — s.f.d., professor (Qozog'iston)

Kurmangaliyeva, G.K., — f.f.d., professor (Qozog'iston)

Lazarevich, A.A., — f.f.n., professor (Belorussiya)

Muzaffarov, M. — f.f.d., professor (Tojikiston)

Morevedge, R. — DSc, professor (AQSH)

Naushanbayeva, A., Hakimogli, — PhD filos., professor (Turkiya)

Olatunji Felix. O. — DSc., professor (Nigeriya)

Paxruddinov, Sh. I., — s.f.d., professor (O'zbekiston)

Sadikova, N.N., — f.f.d., professor (Tojikiston)

Saifnazarov, I.S., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Sergeyev, M.Y. — PhD, professor (AQSH)

Telebayev, G.T., — f.f.d. professor (Qozog'iston)

To'rayev, B. O., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Urmanbetova, J.K., — f.f.d., professor (Qirg'iziston)

Chjan Baychun, — f.f.d., professor (Xitoy)

Shadmonov, Q.B., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Fishier, A. — f.f.d., professor (Fransiya)

Yaxshilikov, J. — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Yaskevich, Y.S., — f.f.d., professor (Belorusiya)

Ilmiy kotib:

Mahkamov, U. (O'zbekiston)

Musahhihlar:

Xidirov, M.T., (O'zbekiston)

Hamdamova, S. (O'zbekiston)

Madiyorova, V. (O'zbekiston)

Saurov, R.R., (O'zbekiston)

ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

№SI-1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9505-2022-SI-1>

Редакционный совет:

Абдильдина, Р. Ж. - академик НАН Казахстана, д.ф.н., профессор

Аскаров, Т. А. - академик АН Киргизистана, д.ф.н., профессор

Базарбаев, Ж. - академик АН Узбекистана, д.ф.н., профессор

Башимов, В. В. - директор национального института образования Туркменистана

Вернер Буш. - экз президент всемирной ассоциации профессоров, доктор философских наук, профессор, (Германия)

Мамедзаде, И. Р. - д.ф.н., профессор, директор института "Философии и социологии" АН Азербайджана

Мореведж, П. - DSc. профессор, руководитель GSP США

Нысанбаев, А.Н. - академик АН Казахстана, д.ф.н., профессор

Скарантино, Л. М. - президент всемирной федерации философских обществ д.ф.н., профессор (Италия)

Смирнов, А. В. - академик АН России, директор института Философии АН России, президент РФО, д.ф.н., профессор (Россия)

Турсунов, А. - академик АН Таджикистана, д.ф.н., профессор

Цуй Вайхан - Вице-президент Института философии КАОН, д.ф.н., профессор (Китай)

Чумаков, А. Н. - проф. РАН, д.ф.н., (Россия)

Учредители:

Международный научно-исследовательский Центр Имама аль Бухари при Кабинете Министров Республики Узбекистан
Философское общество Узбекистана,
ООО tadqiqot.uz

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан введен в список специальных журналов. 2018 год 29 декабря протокол №260/7

Регистрационное свидетельство №1175 выдано 27.02.2018 агентством по печати и информации Узбекистана

Главный редактор:

Шермухамедова, Н. А. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель редактора:

Мухамедова, З. М. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Ответственный редактор:

Сафаева, С. Х. - к.ф.н., доцент (Узбекистан)

Редакционная коллегия:

Аллахярова, Т. - д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Андиранова, Г. А. - д.п.н., профессор (Казахстан)

Абасов, А. - д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Ахамер, Г. - PhD, профессор (Австрия)

В.К.Сантош Кукуреджа. - PhD, профессор (Индия)

Бодио Тодеуш. - д.п.н., профессор (Польша)

Билалов, М. И. - д.ф.н., профессор (Россия)

Берна, А. - PhD.- профессор (Турция)

Вефа Ташделен - д.ф.н., профессор (Турция)

Габитов, Т. Х. - д.ф.н., профессор (Казахстан)

Гусейнов, С. - д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Гезалов, А.А. - к.ф.н., профессор (Россия)

Иватова, Л. М. - д.п.н., профессор, (Казахстан)

Курмангалиева, Г. К. - д.ф.н., профессор (Казахстан)

Лазаревич, А. А - к.ф.н., профессор (Беларусь)

Музффаров, М. - д.ф.н., профессор (Таджикистан)

Мореведж, Р. — DSc, профессор (США)

Наушабаева, А., Хекимоглы - PhD, профессор (Турция)

Олатунжи Феликс О. — DSc, профессор (Нигерия)

Пахруддинов, Ш.И. - д.п.н., профессор (Узбекистан)

Садикова, Н. Н. - д.ф.н., профессор (Таджикистан)

Саифназаров, И.С. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Сергеев, М. Ю. - PhD, профессор (США)

Телебаев, Г.Т. - д.ф.н., профессор (Казахстан)

Тураев, Б.О. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Урманбетова, Ж. К. - д.ф.н., профессор (Киргизистан)

Чжан Байчун - д.ф.н., профессор (Китай)

Шадманов, К.Б. - д.ф.н. профессор (Узбекистан)

Фишлер, А. - д.ф.н., профессор (Франция)

Яхшиликов, Ж. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Яскевич, Я.С. - д.ф.н., профессор (Беларуссия)

Ученый секретарь:

Махкамов, У. (Узбекистан)

Корректоры:

Хидиров, М.Т. (Узбекистан)

Хамдамова, С. (Узбекистан)

Мадиярова, В. (Узбекистан)

Сауров, Р.Р. (Узбекистан)

PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL

№SI-1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9505-2022-SI-1>

Editorial Council:

Abdildina, R.J. - academician AS of Kazakhstan, doctor of philos. sciences, professor
Askarov, T.A. - academician AS of Kyrgyzstan, doctor of philos. sciences, professor;
Bazarbaev, J. - academician AS of Uzbekistan, doctor of philos. sciences, professor
Bashimov B.B. - director of national Institute of education of Turkmenistan
Werner Bush - President of the World Association of Professors, DSc, professor (Germany)
Mamedzade, I.R.- director of Institute "Philosophy and sociology" AS of Azerbaijan doctor of philosophical sciences, professor
Morewedge, P. - Editor-in-Chief; IGDE, DSc, professor USA
Nysanbaev, A.N. - academician AS of Kazakhstan, doctor of philos. sciences, professor
Scarantino, L.M. - President of International Federation of Philosophical societies, professor of philosophy and politics of culture, (Italy)
Smirnov, A.V. - Academician of the Academy of Sciences of Russia, Director of the Institute of Philosophy of the Academy of Sciences of Russia, President RFS, doctor of philos. sciences, professor (Russia)
Tursunov, A. - academician of the ASc of Tajikistan, doctor of philos. sciences, professor
Tsui Weihan - vice-President of the Institute of Philosophy CAAS, doctor of philos. sciences, professor (China)
Chumakov, A.N. - professor RAN doctor of philos. sciences (Russia)

Founders:

Imam al Bukhari International Research Center under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan Philosophical Society of Uzbekistan OOO tadqiqot.uz

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan entered into the list of special journals. 2018 December 29 Protocol №260 / 7

The registration certificate № 1175 was issued on February 27, 2018 by the Uzbek Agency for Press and Information

Editor-in-Chief

Shermukhamedova, N.A. - doctor of philos. sciences, professor

(Uzbekistan)

Deputy Editor:

Mukhamedova, Z.M.- doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Managing editor:

Safaeva, S.Kh. - Ph.D. philos., (Uzbekistan)

Editorial team:

Allahyarova, T. - doctor of philos. sciences, professor (Azerbaijan)

Andirjanova, G.A. - doctor of political sciences, professor (Kazakhstan)

Abasob, A. S. - doctor of philos. sciences, professor (Azerbaijan)

Ahamer G. - PhD, professor (Austria)

B.K. Santosh Kukredja, - PhD., professor (India)

Bodio Todeus. - doctor of political sciences, professor (Poland)

Bilalov, M.I. - doctor of philos. sciences, professor (Russia)

Berna, A. - PhD., professor (Turkey)

Vefa Tashdelen. - doctor of philos. sciences, professor (Turkey)

Gabitov, T.H. - doctor of philos. sciences, professor (Kazakhstan)

Guseynov, S. - doctor of philos. sciences, professor (Azerbaijan)

Gezalov, A.A. - PhD. of philos., associate professor (Russia)

Ivatova, L.M. - doctor of political sciences., professor (Kazakhstan)

Kurmangaliyeva, G.K. - doctor of philos., professor (Kazakhstan)

Lazarevich, A. A. - PhD philos., professor (Belarus)

Morewedge, R. - doctor of philology, professor (USA)

Muzaffarov, M. - doctor of philos sciences, professor (Tajikistan)

Naushanbaeva, A., Hakimogli. - PhD. philos., professor (Turkey)

Olatunji, Felix.O. - DSc, professor (Nigeriya)

Pakhruddinov, Sh.I. - doctor of political sciences, professor (Uzbekistan)

Sadikova, N.N. - doctor of philos. sciences, professor (Tajikistan)

Saifnazarov, I.S. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Sergeev, M.Yu. — PhD, philos., professor (USA)

Telebaev, G.T. - doctor of philos. sciences, professor (Kazakhstan)

Turaev, B.O. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Urmanbetova, J.K. - doctor of philos. sciences, professor (Kyrgyzstan)

Zhang Baichun - doctor of philos. sciences, professor (China)

Shadmanov, Q. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Fischler, A. - doctor of philos. sciences, professor (France)

Yaxshllikov, J. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Yaskevich, Ya.S. - doctor of philos. sciences, professor (Belarus)

Scientific Secretary:

Mahkhamov, U. (Uzbekistan)

Correctors:

Khidirov, M.T. (Uzbekistan)

Hamdamova, S. (Uzbekistan)

Madiyorova, V. (Uzbekistan)

Saurov, R.R. (Uzbekistan)

MUNDARIJA | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Абдуллаев Сардор Туйчиевич ГЎЗАЛЛИККА ОИД ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛИ.....	8
2. Абдумажида Хамида ВЛИЯНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ НА АКТИВНОСТЬ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ.....	18
3. Ашурова Хуршида Сағдуллаевна МАХМУДХЎЖА БЕҲБУДИЙНИНГ МАҶНАВИЙ МЕРОСИ.....	26
4. Ahrorova Madina Rahmatovna O'ZBEK MUMTOZ SHOIRLARI IJODIDA GENDER TENGLIGI MASALASI.....	33
5. Boltaev Farrukh Farhodovich THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE INTERACTION OF LANGUAGE, THOUGHT AND CULTURE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION.....	40
6. Бозоров Мустафо Жабборович “МИГРАЦИЯ” ТУШУНЧАСИННИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ.....	49
7. Каримов Соҳибназар Каримович РУҲИЙ ПОКЛИК ҲАҚИДАГИ ТАЪЛИМОТ ЁҲУД ТАСАВВУФ ФАЛСАФАСИДА КОМИЛ ИНСОН МАСАЛАСИ.....	57
8. Комилов Рўзи Рабиевич ЎЗБЕК ХАЛҚИ НИКОҲ МАРОСИМЛАРИНИНГ АХЛОҚИЙ ФУНКЦИЯЛАРИ.....	65
9. Мажитов Махмуд Абдимўмин ўғли ИЖТИМОИЙ МУҲИТ - ШАХС ШАКЛЛАНИШИ ЖАРАЁНИ ДЕТЕРМИНАНТИ СИФАТИДА.....	74
10. Махмудова Азиза Нугмановна ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТДА ҲУҚУҚИЙ ТАРБИЯНИНГ ЎРНИ.....	81
11. Меликова Мартаба Нумоновна ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ДУХОВНОГО НАСЛЕДИЯ АЛИШЕРА НАВОИ.....	88
12. Омонов Баҳодир Нуриллаевич ЭКОЛОГИК ГЛОБАЛЛАШУВ КОНТЕКСТИДА ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ЭКОЛОГИК ВАЗИЯТДАГИ ЎЗГАРИШЛАР.....	95
13. Usmonova Laylo Rahmatullaevna THE EMOTIONAL IMPACT OF ORIENTAL MINIATURES AND ITS ROLE IN THE STUDY OF HUMAN AESTHETIC NEEDS.....	106
14. Фозилова Азиза Иноятиллаевна МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ЖАҲОН ИЛМ –ФАН ТАРАҚҚИЁТИДАГИ РОЛИ...	114
15. Холиқов Юнус Ортиқовиҷ ЎБЕКИСТОНДА МИЛЛАТЛАРАРО БАҒРИКЕНГЛИК ИНСОНПАРVARЛИКНИНГ АСОСИЙ ТАМОЙИЛИ СИФАТИДА.....	120

16. Ҳамдамов Ислом Акрамович ИЛМ-ФАН ТАРҚАҚИЁТИДА МИРЗО УЛУҒБЕК ИЛМИЙ МЕРОСИ ВА “ЗИЖИ ЖАДИДИ ГУРАГОНИЙ” АСАРИНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....	128
17. Шерманов Исобек Чилмаматович БИОТЕХНОЛОГИК ЖАРАЁНЛАР ТАРАҚҚИЁТИДА МОДДИЙ ВА МАЪНАВИЙ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ УЙҒУНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ.....	135
18. Шеров Мансур Болтаевич ЎЗБЕКИСТОН ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРИДА КРЕАТИВ ТАФАККУРНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ФАЛСАФИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	144
19. Makhmudova Aziza Nugmanovna LEGAL-REGULATORY SYSTEM IN CIVIL SOCIETY CONTROL OF THE PROCESS OF LEGAL SOCIALIZATION OF INDIVIDUALS.....	149
20. Гонашвили Александр Сергеевич СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКОЕ ПОНИМАНИЕ ЦЕННОСТЕЙ РУБЕЖА XIX И XX ВЕКОВ: СОЦИАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	155
21. Хаджиметов Бехзод Бахадирович ШАРҚ МИНИАТЮРА САНЬТАТИДА ПОРТРЕТ ЖАНРИ.....	163
22. Pulatov Jaxongir Nazirovich JAMIYAT BARQAROR TARAQQIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINING O'RNI.....	169
23. Ашурев Шодмон Шаропович ҒАРБ ФАЙЛАСУФЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ – ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРИДА ЖАМИЯТ БАРҚАРОРЛИГИ МАСАЛАЛАРИ.....	177
24. Ravshan Mardonov ZAMONAVIY TA'LIM FALSAFASI VA FALSAFIY ANTROPOLOGIYA: TUTASH MUAMMOLAR VA O'ZARO TA'SIR USULLARI.....	184
25. Эргашева Махбуба Хотамбековна ТАЪЛИМДА ИННОВАЦИОН ФОЯЛАР КИРИБ КЕЛИШИДАГИ ХАОТИК ЖАРАЁНЛАР ҲАМДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА АТТРАКТОР ОМИЛИ.....	192
26. Эргашева Махбуба Хотамбековна ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ СИНЕРГЕТИК ТИЗИМ СИФАТИДА.....	201
27. Сайдов Иҳтиёр Мизрабовиҷ ВАТАНПАРVARЛИК ТУЙҒУСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ ВА НАМОЁН Бўлиш ШАКЛЛАРИ.....	210
28. Ҳасанов Миршод Нўмонович ФОРОБИЙНИНГ ФАЛСАФИЙ МЕРОСИНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....	216
29. Elmuradova Surayyo TA'LIM JARAYONINI TASHKIL ETISHNING SHAXSIY EKZISTYENSIAL YONDASHUVINI IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLILI.....	227
30. Сайдова Камола Усканбаевна ЛЮБОВЬ И НЕНАВИСТЬ КАК ДВЕ КРАЙНОСТИ СЕМЕЙНЫХ ОТНОШЕНИЙ.....	232

УДК: 1:(575.1)

FALSAFA VA NAYOT ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ PHILOSOPHY AND LIFE

Мажитов Махмуд Абдимўмин ўғли
 фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори(PhD)
 Ўзбекистон халқаро ислом академияси хузуридаги
 Малака ошириш маркази
 Сурхондарё вилояти минтақавий филиали директори
 mazhitov1981@inbox.ru
 (Ўзбекистон, Сурхондарё)

ИЖТИМОЙ МУХИТ - ШАХС ШАКЛЛАНИШИ ЖАРАЁНИ ДЕТЕРМИНАНТИ СИФАТИДА

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6589736>

АННОТАЦИЯ

Шахс шаклланишини ижтимоий-фалсафий моҳияти очиб берувчи мулоҳазалар, таҳминлар, фаразлар, факт ва аргументлар кўплаб мавжуд. Бироқ уларнинг ҳаммаси ҳам илм-фан платформасида шакллантирилмаган. Мазкур мақолада муаммо илм-фан нуқтаиназаридан ва тўғри назарий-методологик позициядан тадқиқ этилган. Шахс шаклланиши жараёнига таъсир кўрсатувчи объектив ва субъектив детерминантлар мавжуд. Бугунги кунда шахс шаклланишига таъсир кўрсатувчи объектив ва субъектив детерминантларни ўзига хос жиҳатларини аниқлаш ва тадқиқ қилиш долзарб ижтимоий-фалсафий муаммога айланмоқда. Мақолада, ижтимоий муҳит шахс шаклланишининг муҳим детерминантларидан бири сифатида таҳлил қилинган. Инсон шахси шаклланишида объектив шарт-шароит вазифасини ўтайдиган ижтимоий муҳитнинг онг-фаолиятга бевосита ва билвосита таъсирлари баён қилинган. Шахс шаклланиши ва ривожланишида ижтимоий муҳитнинг иқтисодий асослари, сиёсий-хуқуқий асослари, майний асослари, маданий асосларининг ўрни таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: инсон, шахс, жамият, жараён, таъсир, шароит, эркинлик, муносабат, детерминант, ижтимоий муҳит, объектив омил, таълим, тарбия, иқтисодий асос, майний асос, маданий асос, мулкчилик.

Мажитов Махмуд Абдимумин оғли,
 доктор философии (PhD) по философских наук
 (Узбекистан, Сурхандаръя)

СОЦИАЛЬНАЯ СРЕДА - КАК ДЕТЕРМИНАНТ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ

АННОТАЦИЯ

Существует множество мнений, предположений, гипотез, фактов и аргументов, раскрывающих социально-философскую сущность становления личности.

Однако не все они сформированы на научной платформе. Данной статье проблема исследуется с научной точки зрения и с правильной теоретико-методологической точки зрения. Существуют объективные и субъективные детерминанты, влияющие на процесс формирования личности. Сегодня выявление и изучение конкретных аспектов объективных и субъективных детерминант, влияющих на формирование личности, становится актуальной социально-философской проблемой. В статье социальная среда анализируется как одна из важных детерминант формирования личности. Описываются прямые и косвенные эффекты социальной среды, которая служит объективным условием формирования личности человека. Анализируется роль экономических основ, политических и правовых основ, социальных основ, культурных основ социальной среды в формировании и развитии личности.

Ключевые слова: человек, личность, общество, процесс, влияние, условия, свобода, отношение, детерминант, социальная среда, объективный фактор, образование, воспитание, экономическая основа, бытовая основа, культурная основа, собственность.

Majitov Mahmud Abdumumin ogli,
Doctor of Philosophy (PhD)
(Uzbekistan, Surxandarya)

SOCIAL ENVIRONMENT AS A DETERMINANT OF THE PERSONALITY FORMATION PROCESS

ANNOTATION

There are many opinions, assumptions, hypotheses, facts and arguments that reveal the social and philosophical essence of the formation of an individual. However, not all of them are formed on a scientific platform. This article investigates the problem from a scientific point of view and from the correct theoretical and methodological point of view. There are objective and subjective determinants that affect the process of personality formation. Today, the identification and study of specific aspects of objective and subjective determinants that affect the formation of personality becomes an urgent socio-philosophical problem. The article analyzes the social environment as one of the important determinants of personality formation. The direct and indirect effects of the social environment, which serves as an objective condition for the formation of a person's personality, are described. The role of economic foundations, political and legal foundations, social foundations, cultural foundations of the social environment in the formation and development of personality is analyzed.

Key words: person, personality, society, process, influence, conditions, freedom, attitude, determinant, social environment, objective factor, education, upbringing, economic basis, household basis, cultural basis, property.

КИРИШ

Инсон шахси мутлако ўзгармас феномен эмас. Унинг таркибидан жой олган элементлар инсоннинг бутун умри давомида шаклланиб ва такомиллашиб боради. Ушбу жараён ўз-ўзидан, стихияли равишда кечмайди, албатта. Шахс таркибий элементлари турли шарт-шароит, омил, воқеа ва ҳодисалар таъсирида ривожланади. Инсон шахси табиатини мазкур шарт-шароит ва омиллар таъсиридан холи ҳолда талқин қилиш бирёзлама, илмий асосланмаган ва объективликдан йироқ хулосаларга олиб келади. Бинобарин, шахснинг ижтимоий моҳияти ҳақида мулоҳаза юритганда унинг шаклланиши ва ривожланиши жараёнини ҳам эътибордан четда қолдириб бўлмайди. Масаланинг фавқулодда муҳим, тарбиявий-мағкуравий аҳамияти ҳам мавжуд: шахснинг шаклланишига таъсир кўрсатадиган шарт-шароитлар ва омиллар ҳақидаги илмий-фалсафий хулосалар унинг ижтимоий қиёфасини мақсадга мувофиқ ҳолда ўзгартириб бориш имконини беради.

МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА ТАДҚИҚОТ УСУЛЛАРИ

Замонавий фалсафа, психология ва педагогикада шахснинг шаклланиши ва ривожланиши жараёни детерминизм принципи нуқтаи назаридан тадқиқ қилинмоқда. Бизга

маълумки, детерминизм - воқелик ҳодисаларининг алоқадорлиги ва ўзаро шартланганлиги ҳақидаги таълимотдир. У нарса ва ҳодисаларни концептуал ва таркибий таҳлил қилиш билан чекланмасдан, уларни воқеликдаги бошқа жараёнлар билан алоқадорликда ўрганиш зарурлигини уқдиради. Детерминизм ҳақидаги тасаввурлар илмий услуб таркибиға киради – бу тасаввурлар тадқиқотни турли шарт-шароит, сабаб ва қонуниятлар, табиат, жамият ва тафаккурдаги ҳар қандай ўзгаришларни аниқлаш ҳамда таҳлил қилиш асосида амалга оширишга ундейди. Детерминизм асосини эса сабабият ва қонуниятлар концепцияси ташкил этади.[Новая философская энциклопедия. 2010: с.631.]

Файласуфлар, психологлар, педагоглар шахс шаклланиши жараёнини детерминизм принципи позициясидан тадқиқ қиласар эканлар, бу жараёнларга таъсир кўрсатадиган турли детерминантларни тилга оладилар.[Шермуҳаммедова Н.А. 2016.] Хусусан М.Арипова ўз ишида шахс жамиятда ўз ўрнини топишида оиланинг ўрнини таҳлил қиласади.[Арипова М. 2014: с.55-60.] С.Комиссаренконинг ишида эса шахс шаклланиши концепциялари, институтлари, технологиялари ҳақида фикр юритилади.[Комиссаренко С. 2013.] Тадқиқотчи И.Суванов эса ўз диссертациясида шахсни маънавий юксалишида миллӣ ғоя ва ўзликни англаш диалектикасига тўхталиб ўтади.[Суванов И. 2018.] Тадқиқотчи Н.Умарова эса шахснинг иқтисодий ижтимоийлашувида ижтимоий-психологик омиллар ҳақида илмий тадқиқот олиб борган.[Умарова Н. 2018.] Тадқиқотчи А.Махмудова замонавий фуқаролик жамиятида шахснинг ҳуқуқий ижтимоийлашувининг ижтимоий-фалсафий таҳлили ҳақида ўз тадқиқотларини олиб борган.[Махмудова А.Н. 2021.] Шунингдек Ҳ.Тўйчиеванинг “Шахс ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий таълим” монографиясида шахсда ҳуқуқий онгни шакллантиришда ҳуқуқий таълимнинг ўрни, ҳуқуқий онгни шакллантиришнинг назарий асослари, моҳияти, шахс ҳуқуқий психологияси ва мафкурасига хос хусусиятлар, шахс ижтимоий-ҳуқуқий фаоллиги масалалари ёритилган. [Тўйчиева Ҳ. 2010.]

Бу детерминантлар фаннинг хусусияти ва тадқиқот обьектидан келиб чиқсан ҳолда турли таркибда баён этилади, албатта. Биз шахс шаклланиши детерминантларини ижтимоий фалсафа нуқтai назаридан таҳлил қиласади.

Тадқиқотда обьективлик ва системавийлик принципларига таянилган ҳолда, тарихийлик ва мантиқийлик, анализ ва синтез, умумлаштириш, таққослаш каби мантиқий усуслардан фойдаланилган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Инсон шахснинг шаклланиши муайян шарт-шароит ва вазиятда, айни пайтда аниқ мақсадга йўналтирилган онгли фаолият давомида содир бўлади. Бунинг устига, мазкур шарт-шароит ва онгли фаолият шахсга алоҳида-алоҳида, навбатма-навбат эмас, узвий алоқадорликда таъсир кўрсатади. Бу мулоҳазадан иккита муҳим хулоса чиқариш мумкин: биринчидан, инсон шахси шаклланишининг муҳим детерминантлари обьектив шарт-шароитлар, субъектив омиллар билан боғлиқ; иккинчидан эса, ушбу шарт-шароит ва омилларнинг шахсга таъсири яхлит жараёндир. Бунда обьектив шарт-шароит ва субъектив омил вазифасини инсон онгига таъсир ўтказишга қодир бўлган турли вазиятлар, ҳолатлар, жараёнлар ўташи мумкин.

Инсон шахси энг аввало обьектив шарт-шароитлар таъсирида шаклланади. Табиийки, бу шарт-шароитларни кишиларнинг ўзлари (бироқ ўз хоҳиши-иродаларига боғлиқ бўлмаган бир вазиятда) яратадилар. Албатта, уни индивиддан ажратган ҳолда тасаввур қилиб бўлмайди. Шахс бутун фаолияти давомида ана шу обьектив шарт-шароитлар таъсири остида бўлади, шунинг учун ҳам уни шахс онги ва фаолияти шаклланишининг асоси деб аташ мумкин. Шунингдек, обьектив шарт-шароитлар инсон онги ва фаолиятининг асосий мазмуни ва чегараларини ҳам белгилаб беради. Ушбу таъсир турли тусда, даражада содир бўлиши туфайли бир хил ижтимоий шароитда ҳар хил тафаккур тарзи, қадриялар, хулқ-атвор шаклига эга шахс мавжуд бўлади.

Инсон шахснинг шаклланиши жараёнига энг салмоқли таъсир кўрсатадиган обьектив шарт-шароит вазифасини ижтимоий мухит ўтайди. Ижтимоий мухит деганда одатда жамиятда мавжуд бўлган барча ижтимоий муносабатлар йиғиндиси назарда тутилади. Албатта,

ижтимоий-тариҳий нуқтаи назарда фикрлабанд, бу муносабатларнинг ўзи инсон фаолиятининг маҳсулидир. Чунки жамиятдаги ҳар қандай моддий ва маънавий неъматлар, қадриятлар, тажрибалар, жараёнлар, муносабатлар инсон саъи-харакатининг маҳсули ўлароқ вужудга келади ва унинг шарофати билан такомиллаша боради. Бироқ ижтимоий мухитнинг инсон онги ва фаолиятига аниқ бир даврдаги таъсири мутлақо объектив характерга эга.

Ижтимоий мухит шахс онги ва фаолиятига бевосита ва билвосита таъсир ўтказади. Бир томондан, жамиятда мавжуд бўлган ижтимоий муносабатларнинг ўзи (макромухит) шахсни шакллантирувчи қудратли шарт-шароитdir. Чунки инсон жамиятда яшар экан, унда қабул қилинган қадриятлар, фаолият нормаларини турли каналлар орқали ўзлаштиради ва уларга мос равишда фаолият кўрсатишга одатланади. Иккинчи томондан эса, ижтимоий мухит шахс истиқомат қилаётган манзилдаги, маҳалладаги, оиласидаги, у меҳнат қилаётган жамоадаги, у одатда ташриф буюрадиган муассасалардаги вазиятга (микромухит) таъсир ўтказади, бу вазият эса, ўз навбатида, шахс онги ва фаолиятини шакллантиради. Эрих Фромм фикрига кўра, инсонга хос энг гўзал ва энг хунук жиҳатлар биологик шартланган инсон табиатидан келиб чиқмайди, балки инсон шахси шаклланишининг ижтимоий жараёни маҳсули сифатида вужудга келади.[Фромм Э. 2021: с.31.]

Шахснинг ҳаётий мақсадлари, ўзлаштираётган билим ва малакалари характери, эътиқоди, бажараётган ижтимоий роллари, ижтимоий мақоми, касб-кори, ҳаётда амал қиладиган принциплари – буларнинг барча-барчаси ижтимоий мухит таъсирида шаклланади. Мазкур таркибий элементларнинг қарор топиши биринчи навбатда ижтимоий мухитнинг иқтисодий асосларига ўйғун ҳолда кечади. Жамиятнинг иқтисодий аҳволи, иқтисодий тараққиёт суръатлари, иқтисодий фаолият нормалари, мулкка бўлган муносабат ва шу кабилар инсоннинг шахс сифатида камол топишига қудратли таъсир ўтказадиган омиллардир.

Эътиборли жиҳати шундаки, ижтимоий мухитнинг иқтисодий асосини ташкил этган норма ва муносабатлар зарурӣ ёхуд муваққат характерга эга бўлиши мумкин. Муваққат норма ва муносабатлар ўткинчи характердалиги боис шахс таркибий элементларининг шаклланиши жараёнида жиҳдий из қолдирмайди. Масалан, қисқа муддатгина ҳукм сурган иқтисодий баркарорлик, иқтисодий нормаларнинг шахсни ривожлантиришга ҳиссаси ҳаминқадар.

Улардан фарқли ўлароқ, зарурӣ, шахс онги ва фаолиятига узоқ муддат давомида узлуксиз таъсир кўрсатиб турадиган норма ва муносабатлар шахсга мунтазам ва системали таъсир ўтказиб боради. Албатта, мазкур норма ва принциплар ўзининг турфалиги билан характерланади. Лекин улар орасида алоҳида аҳамиятта моликлари ҳам мавжуд. Шахсга зарурӣ ва системали таъсир ўтказадиган нормаларнинг энг аҳамиятлиси жамиятда мавжуд бўлган турли мулкчилик шакллари билан боғлиқ. Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришганидан сўнг амалга оширилган ижтимоий-иктисодий ислоҳотларнинг энг мухим натижаларидан бири турли мулкчилик шаклларининг вужудга келиши бўлди. Мамлакатимиз оммавий аҳборот воситаларида бу хусусда кўплаб мулоҳазалар билдирилди. Жумладан Ўзбекистон иқтисодиётининг мулкий тузилиши ва унинг ўзгариш тамойиллари билан боғлиқ жараёнлар [Джураев Т. 2016: с.14-20.], иқтисодий тизим амал қилиши барқарорлигининг илмий назарий асослари [Каланов Б. 2015: с.38-47.] таҳлил қилинди. Мулоҳазаларда асосан жамиятда турли мулкчилик шаклларининг мавжуд бўлиши кўпроқ иқтисодий самара бериши ва шунинг учун ҳам у прогрессив аҳамиятта эга эканлиги таъкидланади. Бу тўғри фикр, албатта. Бироқ турли мулкчилик шаклларининг вужудга келиши умумий системавий сифатга эга эканлиги, бу сифат эса иқтисодий тушунчалар миқёсидан каттароқ эканлиги, назаримизда, эътибордан четда қолмоқда.

Гап шундаки, турли мулкчилик шаклларининг мавжуд бўлиши инсон онгидаги “ишлиб чиқариш воситалари”, “хусусий мулкчилик”, “жамоа мулки” деган мавҳум тушунчаларга аниқлик киритади. Совет ҳокимияти йилларида барча мулкнинг давлат қўлида жамланиши меҳнат аҳлининг бегоналашувига олиб келди. Ваҳоланки, меҳнат самарадорлигини оширишдан манфаатдорликни шакллантириш учун турли мулкчилик шаклларининг фаолият кўрсатишига замин яратмоқ зарур. Шахснинг барча манфаатлари мулкчиликдан келиб чиқади.

Худди шунинг учун турли мулкчилик шаклларининг шахсга таъсири иқтисодий соҳа билан чекланиб қолмайди.

Жамиятда турли мулкчилик шаклларининг мавжуд бўлиши шахс масъулияти, ташаббускорлиги, янги иш услубларига интилиши, меҳнат сифати ва микдоридан манфаатдорлигининг ошишига олиб келади. Мазкур кўрсаткичлар эса шахс фазилатларини характерлайди. Бугунги кунда ушбу фазилатларнинг аҳамияти шахс малакаси даражаси ва техникавий билимлари савиясининг ролидан кам эмас.

Ижтимоий воқеликда ҳукм сураётган турли мулкчилик шаклларининг шахсдаги ижтимоий аҳамиятга эга бўлган фазилатлар шаклланишига таъсири ҳақида гапирар эканмиз, мазкур фазилатлар узоқ муддат ўтганидан кейингина барқарорлашишини ҳам таъкидлаб ўтишимиз зарур. Мазкур тенденцияни мустаҳкамлаш эса мулкчилик шаклларининг янада ривожлантирилишига, шунингдек шахснинг ишлаб чиқаришни бошқаришда иштирокини фаоллаштиришга боғлиқ. Шу боисдан турли мулкчилик шаклларининг вужудга келиши меҳнат самарадорлигини ошириши ва рақобатни вужудга келтириши би-лан бирга шахсда хўжайнлик ҳис-туйғусини уйғотиши, ижтимоий аҳамиятга эга бўлган турли фазилатларни шакллантириши ҳам эътиборимиздан четда қолмаслиги лозим.

Ижтимоий муҳитнинг сиёсий-хуқуқий асоси билан шахснинг шаклланиши жараёни ўртасидаги диалектик алоқадорлик аҳамияти ҳам катта. Бу ҳақида ҳам муайян тадқиқотлар олиб борилган.[Чориев С. 2004.] Хусусан, давлат ва фуқаро ўртасидаги муносабатларнинг мувофиқлаштирилганлиги, хуқуқий давлатнинг шаклланганлиги даражаси, фуқаролар хуқуқий тенглигининг таъминланганлиги, уларнинг эркинлиги меъёри ва шу кабилар шахс ҳаётий мақсадлари, эътиқоди, ижтимоий мақоми, касб-кори, ҳаётда амал қиласиган принциплари характерини белгилайди.

Улардан энг муҳимлари туркумига шахс ва давлат ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг мувофиқлаштирилганлиги даражаси киради. Мазкур масала барча замонларда долзарб муаммолардан бири бўлиб келган. Бугунги ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ислоҳотлар давомида ушбу масала айниқса муҳим аҳамият касб этмоқда. Чунки “ўз ички ва ташқи сиёсатининг асосий йўналишларида фуқаровий ҳамжиҳатликка таянадиган кучли хуқуқий демократик давлатгина ўз кундалик амалиётида инсонга хизмат қилишга, унинг ҳақ-хуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилишга қодир”. [Сабирова Н. 2011: с.124.]

Хуқуқий демократик давлат нафақат шахс хуқуқларини ҳимоя қиласи, балки унга ўз мажбуриятларини бажаришини ўзи назорат этиши учун имконият яратади. Лекин бундан хуқуқлар факат шахс манбаатига, мажбуриятлар эса давлат манбаатига хизмат қиласи, деган хулоса келиб чиқмайди. Жамият – оддий истеъмолчилар йиғиндиси эмас, унда ҳар бир шахс ижтимоий тараққиёт учун ўз ҳиссасини қўшмоғи, ўз ҳатти-ҳаракатлари учун жавоб бермоғи шарт. Шунинг учун ҳам хуқуқ – шахс манбаатларини ҳимоя қилувчи восита бўлибгина қолмай, унинг ўз мажбуриятларини бажаришда, яъни жамият ва давлат фаолиятида иштирок этишда кўл келадиган восита ҳамдир.

Хуқуқнинг ибтидоси ҳар бир инсоннинг ахлоқан ва ақлан мустақиллигини таъминлаш, ўзи учун қадрли ҳамда аҳамиятли бўлган масалаларни мустақил ҳал этиш имконини яратишдан иборатдир. Хуқукий нормалар ўз моҳиятига кўра ғайриавторитар аҳамиятга эга, чунки у шахсни ижтимоий-сиёсий механизм винтларига айлантиришни таъқиқлади. Мазкур таъкиқ шахсга ҳар қандай тажовуз қилинишининг олдини олади. Шахс ва давлат ўртасидаги муносабатлар хуқуқий меъёрлар асосида мувофиқлаштирилган давлатда, хуқуқий давлат билан фуқаролик жамияти муносабатлари йўлга қўйилган ана шундай имкониятлар вужудга келади.

Ижтимоий муҳитнинг сиёсий-хуқуқий асосларидан бири фуқаролар эркинлигининг таъминланганлиги даражаси билан боғлиқ. Эркинлик – шахснинг ўз хоҳиш-истаклари, эҳтиёж ва манбаатларига мос равишда фаолият кўрсатиши учун мавжуд бўлган имкониятлар мажмуидир. Ана шундай имкониятлар мавжуд бўлганидангина шахс эркин фаолият кўрсата олади. Шахс эркинлигининг чекланиши нафақат шахсга, балки жамиятга ҳам мисли кўрилмаган зарар етказади. Шунинг учун ҳам эркинлик – шахснинг ўз мақсадига эришишини

таъминловчи объектив шарт-шароитдир. Албатта, ҳар қандай шароитда ҳам шахс ўз мақсадларига эришиш учун реал ва мавхум имкониятларга эга бўлади. Лекин мавжуд имкониятлар қанчалик реал бўлса, шахс эркинлиги ҳам шунчалик кенг бўлади. Кишилар ўз реал имкониятларини чуқурроқ англа борганлари сари мақсадларига эришишнинг янги ва янги воситаларини кашф эта борганлари сари уларнинг эркинликлари ҳам кенгайиб бораверади. А.Махмудова фикрига кўра, хуқуқий ижтимоийлашув шахснинг жамиятдаги етуклика интилишининг узлуксизлиги, хуқуқий мутаносиблик даражаси билан боғлиқдир.[Махмудова А. 2021: с.8.]

Ижтимоий муҳитнинг майший асослари билан инсон шахсининг шаклланиши жараёни ўртасида алоқадорлик мавжуд. Шахснинг уй-жой, озиқ-овқат маҳсулотлари, кийим-бош, майший техника воситалари билан таъмин-ланганлиги, соғлигини тиклаш, таълим олиш ва ҳордиқ чиқариш учун имкониятларга эгалиги нафақат унинг турмуши сифатига, балки ҳаётга муносабатига, ижтимоий фазилатларининг ривожланишига ҳам таъсир кўрсатади. Шахс ўз майший муаммоларини муваффақиятли ҳал қила билса, ижтимоий аҳволидан қониқиши ҳосил қиласи, жамиятдан розилиги ошади, ўз ижтимоий ролларини муваффақиятли бажара бошлайди. Майший шарт-шароитлар ёмонлашгани сайин инсоннинг шахс сифатида қарор топиши жараёнига путур етади.

Умуман олганда, кишилик жамиятида одамларнинг майший шарт-шароитлари муттасил яхшиланиб бормоқда. Қайси мамлакатда бўлмасин, аҳоли реал даромадларининг ошиб бориши, фан ва техника ютукларидан майший турмушда фойдаланиш имкониятларининг кенгайиши кишиларнинг кундалик ҳаётини тубдан ўзгартирди. Шунинг учун ҳам жаҳонда истеъмол моллари хариди йил сайин ошиб бормоқда. Жумладан, аҳоли жон бошига тўғри келадиган истеъмол моллари 2010 йилга келиб 1990 йилга нисбатан 4,7 баробарга ошди.[Бадалов Ш. 2016: с.77.] Худди шундай вазиятни Ўзбекистон шароитида ҳам кузатиш мумкин. Натижада жаҳонда инсоннинг шахс сифатида ривожланишига имкон яратадиган майший шарт-шароитлар яхшиланиб бормоқда.

Бироқ майший шарт-шароитлар барча мамлакатларда ҳам юқори суръатларда такомиллашиб бораётгани йўқ. Бунинг устига, бир мамлакат миқёсида ҳам фуқароларнинг майший аҳволларида тафовутлар кузатилади. Майший шарт-шароитлар прогресси жаҳоннинг барча минтақалари учун тенденцияга айлана боргани, жамиятда барча аъзоларнинг кундалик турмуши сифатини яхшилаш имкониятлари яратилгани сайин ижтимоий муҳитнинг инсон шахси шаклланишига ижобий таъсири ошади.

Ижтимоий муҳитнинг маданий-маънавий асоси - маданий мероснинг инсон шахси шаклланишидаги аҳамияти алоҳида диққатга сазовор. Чунки миллатнинг ижтимоий тажрибалари ва ютуқларини ўзида мужассам қилган, миллий маънавиятнинг ўзига хос концентрацияси бўлган маданий мерос асрлар оша эъзозлаб келинган фазилатларни бир авлоддан иккинчисига етказади. Бунда миллий урф-одатлар, расм-русумлар, байраму-сайиллар, маросимлар ўзига хос восита вазифасини ўтайди. Айнан маданий мерос инсон шахси-нинг шаклланиши жараённига миллийлик ато этади, унинг фазилатлари, эътиқоди, ҳаётий позициясига миллий тус беради, ҳаётий мақсадини миллий эҳтиёжлар ва манфаатлар, ижтимоий тараққиёт муддаолари билан уйғуллаштиради.

“Инсоният босиб ўтган тарихий тараққиёт тажрибасидан бизга яхши маълумки, қайси давлат, қайси миллат ўз маданий меросини қадрласа, эъзозласа, ўзида мавжуд бўлган миллий маданий анъаналар, тарихий обидалар, архитектура ёдгорликларини ардоқлашга фуқароларни даъват этса, моддий-маънавий бойликларни яратган кишиларга нисбатан ҳурмат руҳини шакллантирса, ўша давлат, ўша жамиятда маданий-маънавий, иқтисодий-сиёсий барқарорлик ҳукм сурган”.[Курбонов Т. 2006: с.24.] Ана шундай жамиятда маданий мерос инсон шахси-ни шакллантирувчи муҳим шарт-шароит даражасига кўтарилади. Аксинча, “аждодлар ва авлодлар меҳнатини қадрламаган, миллатнинг фаҳри, ифтихори бўлган буюк олимлар, шоиrlар, ёзувчилар, рассомлар, санъаткорларнинг саъй-ҳаракати туфайли яратилган маданий меросни унутган мамлакат фуқаролари фаровон яшай олмайди. Бундай юртда кишилар ижтимоий қиёфасида маънавий қашшоқлик ҳукмрон бўлади”.[Курбонов Т. 2006: с.24.]

ХУЛОСА

Хулоса қиласиган бўлсак, инсон шахси унинг бутун умри давомида шаклланиб ва ривожланиб боради. Бу жараён инсон шахси шаклланишининг муҳим детерминантлари - объектив шарт-шароитлар ва субъектив омиллар таъсири остида содир бўлади. Объектив шарт-шароитлар инсон онги ва фаолиятининг асосий мазмуни ва чегараларини белгилаб беради. Инсон шахсининг шаклланиши жараёнига энг салмоқли таъсир кўрсатадиган объектив шарт-шароит вазифасини ижтимоий муҳит, унинг иқтисодий, сиёсий-хуқукий, майший, маданий-маънавий асоси ўтайди. Объектив шарт-шароитлар ва субъектив омилларнинг оптималь даражадаги уйғунлашуви ривожланган инсон шахсининг қарор топишига замин ҳозирлайди.

Профессор А.Чориев таъбири билан айтганда ижтимоий муҳитнинг турли компонентлари индивид хулқ-атвори, ҳатти-ҳаракатлари билан қўшилади. Ижтимоий муҳитнинг индивид хулқ-атвори билан қўшилиши унинг шахс даражасига кўтарилиши учун зарур бўлган шарт шароитларни вужудга келтиради.[Чориев А. 2002: с.118-119.]

Бундай ёндашув бугунги кунда шахс табиатида содир бўлган ва бўлаётган ўзгаришларни объектив ва системали тадқиқ этиш имконини яратади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. НОВАЯ ФИЛОСОФСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ. В 4-томах./ Под ред. В.Степина и Г.Семигина. Том 2.- М.: Мысль, 2010, – 744 бет.
2. ШЕРМУҲАММЕДОВА Н.А. Инсон фалсафаси.[матн] Тошкент, “Noshir”, 2016, -512 бет.
3. АРИПОВА М. Шахснинг жамиятда ўз ўрнини топишида оила тарбиясининг таъсири.// Замонавий таълим, 2014, №11.
4. КОМИССАРЕНКО С. Формирование личности. Концепции, институты, технологии.- М.: Петрополис, 2013.
5. СУВАНОВ И. Шахс маънавиятини юксалтиришда миллий ғоя ва ўзликни англаш диалектикаси: Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати- Т.:ЎзМУ, 2018.
6. УМАРОВА Н. Шахс иқтисодий ижтимоийлашувига таъсир этувчи ижтимоий-психологик омиллар: Психология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати- Т.:ТДПУ, 2018.
7. МАХМУДОВА А.Н. Замонавий фуқаролик жамиятида шахснинг хуқукий ижтимоийлашуви (ижтимоий-фалсафий таҳлил) Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати- С.:СамДЧТИ, 2021.
8. ТЎЙЧИЕВА Ҳ. Шахс хуқукий онги ва хуқукий таълим. -Тошкент: Мухаррир. 2010, - 128 бет.
9. ФРОММ Э. Озодликдан қочиши.- Таржимон Қ.Рўзиматзода, Тошкент, Янги аср авлоди, 2021. -352 бет.
10. ДЖУРАЕВ Т. Ўзбекистон иқтисодиётининг мулкий тузилиши ва унинг ўзгариши тамойиллари.// Иқтисод ва молия, 2016, №1.
11. КАЛАНОВ Б. Иқтисодий тизим амал қилиш барқарорлигининг илмий-назарий асослари.// Иқтисод ва молия, 2015, №2.
12. ЧОРИЕВ С. Сиёсий етук шахс.- Т.: Ўзб.файл. миллий жам. нашр., 2004, - 140 бет.
13. САБИРОВА Н. Государство и личность в гражданском обществе // Власть, 2011, №11.
14. БАДАЛОВ Ш. Аҳоли реал даромадларига солиқ юки даражасининг таъсири: назария ва амалиёт уйғунлиги // Иқтисодиёт ва таълим, 2016, №6.
15. ҚУРБОНОВ Т. Миллий ғуурур ва маданий мерос диалектикаси.- Т.:Зарқалам, 2006, - 96 бет.
16. ЧОРИЕВ А. Инсон фалсафаси (2-китоб) Мустақил шахс, Тошкент, “Chinor ENK”, 2002, -272 бет.

FALSAFA VA HAYOT XALQARO JURNAL

1 MAXSUS СОН

ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР 1

PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL
SPECIAL ISSUE 1

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000